

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

16 maja 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Ewa Stefańska (przewodniczący)

SSN Maciej Kowalski

SSN Kamil Zaradkiewicz (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 16 maja 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z 22 października 2020 r., I ACa 614/20,
w sprawie z powództwa W. S.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o ustalenie,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Maciej Kowalski

Ewa Stefańska

Kamil Zaradkiewicz

[SOP]

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 22 października 2020 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu, w sprawie z powództwa W. S. przeciwko Bank S.A. w W. o ustalenie, na skutek apelacji pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu z 13 lutego 2020 r. zmienił

zaskarżony wyrok w punkcie II w części jakiej Sąd I instancji ustalił, że świadczenie będące przedmiotem umowy o kredyt hipoteczny numer [...] zawartej 3 grudnia 2007 r. pomiędzy powodem W. S. a Bank S.A. z siedzibą w W. powinno być bezpośrednio określone w złotych polskich i oprocentowane według stawek LIBOR 3M w ten sposób, że powództwo w tej części oddalił oraz w punkcie IV w ten sposób, że zniósł między stronami koszty procesu (pkt 1. wyroku); oddalił apelację w pozostałym zakresie (pkt 2. wyroku); zniósł między stronami koszty postępowania apelacyjnego (pkt 3. wyroku).

W pozwie z 15 marca 2017 r., w ramach żądania głównego, powód domagał się uznania za nieważną umowy kredytu hipotecznego zawartej z pozwaną 3 grudnia 2007 r. Na wypadek nieuwzględnienia żądania głównego powód wniósł o ustalenie, że nie jest związany wskazanymi w pozwie określonymi postanowieniami umowy, które, w jego ocenie, mają charakter abuzywny oraz o orzeczenie, że kredyt został udzielony w złotych polskich w wysokości 200 000 zł z oprocentowaniem na bazie stawki referencyjnej LIBOR 3M oraz o orzeczenie, że wszystkie nadpłacone kwoty z tytułu spreadów i ubezpieczeń zostaną zaliczone przez pozwaną na poczet spłaty kredytu w złotych polskich. Ponadto, powód wniósł o zasądzenie od pozwanej kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Wyrokiem z 13 lutego 2020 r. Sąd Okręgowy we Wrocławiu oddalił powództwo główne (pkt I wyroku); ustalił, że powoda nie wiążą postanowienia § 2 ust. 2, § 7 ust. 1, § 9 ust. 3 umowy kredytu oraz § 8 ust. 3 regulaminu stanowiącego integralną część umowy kredytu, a w konsekwencji świadczenie będące przedmiotem umowy kredytu zawartej przez strony postępowania powinno być bezpośrednio określone w złotych polskich i oprocentowane według stawek LIBOR 3M przewidzianych w tej umowie (pkt II wyroku); oddalił żądanie ewentualne w pozostałym zakresie (pkt III wyroku); zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 11 817,00 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Sąd I instancji ustalił, że strony zawarły 3 grudnia 2007 r. umowę o kredyt hipoteczny, na podstawie której pozwana udzieliła powodowi kredytu w wysokości 200 000 zł przeznaczonego na inne potrzeby konsumpcyjne (kwota: 35 164 zł) oraz na spłatę innego kredytu mieszkaniowego (kwota: 164 836 zł). Kredyt został

udzielony na okres 480 miesięcy. Zgodnie z umową kredyt był indeksowany do CHF, po przeliczeniu wypłaconej kwoty zgodnie z kursem kupna CHF według tabeli kursów walut obcych obowiązującej w pozwanym banku w dniu uruchomienia kredytu lub jego transzy.

Powód zobowiązany był do spłaty kredytu w złotych polskich z zastosowaniem kursu sprzedaży CHF obowiązującego w dniu płatności raty kredytu, zgodnie z tabelą kursów walut obcych obowiązującą u pozwanej. Oprocentowanie kredytu wynosiło 4.3894 % w stosunku rocznym, co stanowiło sumę stopy referencyjnej LIBOR 3M (CHF) obowiązującej w dniu sporządzenia umowy oraz marży pozwanego banku w wysokości 1.6044 p.p., stałej w całym okresie kredytowania.

Sąd I instancji ustalił również, że powód podpisując umowę kredytu, nie czytał związanych z nią dokumentów, a jedynie składał podpisy w miejscach wskazywanych przez przedstawiciela pośrednika działającego na rzecz pozwanej.

Po upływie 10 lat regularnego spłacania kredytu powód został poinformowany przez pozwaną, że do zapłaty pozostało mu jeszcze ponad 300 000 zł.

W ocenie Sądu I instancji powództwo w zakresie żądania głównego obejmującego uznanie za nieważną umowy kredytu zawartej przez strony nie zasługiwało na uwzględnienie. Sąd nie podzielił przedstawionej przez powoda koncepcji nieważności umowy kredytu, uznając, że zasadnicze postanowienia łączącej strony umowy kredytu hipotecznego indeksowanego do CHF spełniają przesłanki z art. 69 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (w brzmieniu obowiązującym w dacie jej zawarcia; tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r., poz. 2488; dalej: „pr. bank.”) i pozwalają na uznanie jej za klasyczną umowę kredytu bankowego. Sam fakt, że umowa o kredyt indeksowany do waluty obcej nie była do czasu wejścia w życie ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (tzw. ustawa antyspreadowa, Dz.U. z 2011 r., Nr 165, poz. 984) umową nazwaną w przepisach regulujących zobowiązania umowne oraz w prawie bankowym, nie oznacza jej sprzeczności z prawem.

Sąd I instancji wskazał również, że powód nie wykazał, aby treść lub cel zawartej umowy o kredyt indeksowany do CHF sprzeciwiały się zasadom współżycia społecznego. Oceniając, czy zawarcie umowy o kredyt indeksowany

do waluty obcej sprzeciwiało się zasadom współżycia społecznego, należy mieć na względzie okoliczności istniejące w chwili jej zawarcia. Jest zaś faktem powszechnie znanym, iż w chwili zawarcia przez strony umowy kredytu wysokość rat kredytów indeksowanych do CHF była niższa od rat w przypadku kredytów udzielonych w PLN. Z indeksacją nierozłącznie była bowiem związana możliwość zastosowania korzystnego dla powoda oprocentowania, wynikająca z przyjmowania jako jego części składowej stawki referencyjnej LIBOR. Waluta frank szwajcarski oraz oprocentowanie oparte na stopie LIBOR to elementy ściśle ze sobą powiązane, a skutkiem możliwości zastosowania korzystniejszych stóp procentowych ustalonych dla obcej waluty jest wprowadzenie do umowy ryzyka kursowego. Jest to zatem typowe ryzyko kontraktowe właściwe dla kredytu indeksowanego do waluty obcej. Przy czym takie ukształtowanie warunków kredytu w chwili zawierania umowy powód uznał za korzystne dla siebie. Nie było więc podstaw do przyjęcia, że zawarta przez powoda umowa kredytu indeksowanego kursem CHF jest nieważna jako sprzeczna z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa czy też z zasadami współżycia społecznego.

Sąd I instancji uznając jednak określone postanowienia umowy kredytu za mające charakter niedozwolony, przy braku podstaw do uznania całej umowy za nieważną, orzekł, że powód nie jest związany określonymi postanowieniami umowy. W szczególności za abuzywne i jako takie niewiążące powoda uznane zostały postanowienia odsyłające do arbitralnie ustalanych przez bank kursów kupna i sprzedaży waluty CHF. Sąd *a quo* zwrócił w tym kontekście uwagę, że w umowie nie zawarto żadnych szczegółowych i obiektywnych kryteriów ustalania tych kursów czy też parametrów do ich wyznaczenia, pozostawiając całkowitą swobodę w tym zakresie bankowi, czyli tylko jednej ze stron stosunku prawnego. Postanowienia te zostały uznane za rażąco naruszające interes powoda z uwagi na zastrzeżenie dla pozwanej w zasadzie nieograniczonej swobody kształtowania wysokości zobowiązania powoda. W konsekwencji, Sąd I instancji uznał, że eliminacja klauzuli indeksacyjnej powinna obejmować wszystkie postanowienia umowy, które się na nią składają, a więc zarówno zawarte w § 2 ust. 2, § 7 ust. 1, § 9 ust. 3 umowy kredytu, jak i w § 8 ust. 3 regulaminu stanowiącego integralną część umowy.

Odwołując się do poglądów wyrażanych w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz Sądu Najwyższego, Sąd *a quo* wskazał, że wyeliminowanie z umowy kredytu klauzuli indeksacyjnej nie prowadzi do unieważnienia umowy ani też nie wymaga zastąpienia nieuczciwego postanowienia umownego innym, ponieważ możliwe jest funkcjonowanie umowy również po wyeliminowaniu z niej tej klauzuli.

W ocenie Sądu I instancji w rozpoznawanej sprawie eliminacja abuzywnej klauzuli indeksacyjnej nie doprowadzi do upadku umowy w pozostałym zakresie a dla oceny tej kwestii nie ma bezpośredniego znaczenia fakt, że wymieniona klauzula określała główne świadczenia stron, gdyż na podstawie pozostałych postanowień umowy możliwe jest określenie praw i obowiązków stron - umowa po eliminacji klauzul abuzywnych nadal zawiera wszystkie elementy konieczne dla określenia treści stosunku prawnego, a w szczególności kwotę kredytu w złotych, okres kredytowania i terminy spłaty oraz wysokość oprocentowania.

Sąd *a quo* podkreślił dalej, że eliminacja abuzywnej klauzuli indeksacyjnej nie prowadzi do zmiany wysokości i zasad ustalania oprocentowania, co oznacza w praktyce, że kredyt oprocentowany jest w dalszym ciągu według stosowanych na ogół dla CHF stawek LIBOR, mimo że z umowy wyeliminowane zostaje wszelkie powiązanie wysokości świadczeń z walutą inną niż polska. Nie ma tu znaczenia fakt, że bank najprawdopodobniej nie ustaliłby wysokości oprocentowania kredytu złotowego według stawki LIBOR, gdyby był świadomy abuzywności klauzuli indeksacyjnej. Kryterium hipotetycznej woli stron mogłoby mieć znaczenie na tle art. 58 § 3 k.c., którego nie można jednak stosować w odniesieniu do skutków eliminacji niedozwolonych postanowień umownych. Wniosek o stosowaniu dotychczasowych zasad oprocentowania kredytu wynika wprost z treści art. 385¹ § 2 k.c. i jest skutkiem wyeliminowania z umowy wyłącznie postanowienia uznanego za abuzywne. Próba modyfikacji przy takiej okazji innych postanowień umowy byłaby sprzeczna zarówno z tym przepisem, jak i z poglądami prezentowanymi w orzecznictwie TSUE, z którego wynika zakaz zmieniania przez sąd postanowień umowy.

Konkludując swoje rozważania Sąd I instancji zwrócił uwagę, że z punktu widzenia banku pozostawienie dotychczasowego oprocentowania pełni funkcję klauzuli odstraszającej kredytodawcę od stosowania w przyszłości niedozwolonych postanowień umownych. Ponadto, w ocenie Sądu *a quo*, konieczność stosowania oprocentowania wyrażonego według stawek LIBOR nie stanowi zbyt surowej sankcji dla banku stosującego niedozwolone postanowienia umowne. Oznacza to jedynie tyle, że kredyt oprocentowany będzie według stawki niższej niż byłby najprawdopodobniej oprocentowany kredyt udzielony w złotych.

Apelację od wyroku Sądu I instancji wniosła pozwana, zaskarżając ten wyrok w części, tj. w zakresie punktów II i IV. W swojej apelacji pozwana sformułowała zarówno zarzuty naruszenia przepisów postępowania: 1) art. 233 § 1 w zw. z art. 227 i 232 k.p.c. oraz w zw. z art. 6 k.c.; 2) art. 207, 217, 227, 232 oraz 278 w zw. z art. 162 k.p.c.; 3) art. 100 k.p.c.; 4) 321 § 1 k.p.c. oraz naruszenia przepisów prawa materialnego: 1) art. 189 k.p.c.; 2) art. 69 ust. 1 i 2 w zw. z art. 111 ust. 1 pkt pr. bank. i w zw. z art. 353¹, 358¹ § 2 i art. 65 § 1 i 2 k.c.; 3) art. 385¹ § 1 i 2 k.c., art. 385² k.c. w zw. z art. 1 ust. 2 i 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. UE nr L 95 z 21 kwietnia 1993 r. s. 29; dalej: „dyrektywa 93/13”); 4) art. 4 w zw. art. 1 ust. 1 lit. a i lit. b ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw w zw. z art. 316 § 1 k.p.c. i art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13; 5) art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 65 § 1 i 2 oraz art. 358 § 2 i 3 k.c. W oparciu o powyższe zarzuty pozwana wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej kosztów procesu za obie instancje, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na apelację powód wniósł o jej oddalenie oraz o zasądzenie od pozwanej na swoją rzecz zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

W ocenie Sądu II instancji apelacja pozwanej zasługiwała na częściowe uwzględnienie.

Sąd *ad quem* nie podzielił stanowiska Sądu I instancji, zgodnie z którym skutkiem wyeliminowania z umowy klauzul abuzywnych jest obowiązywanie umowy, jako umowy o kredyt złotowy z oprocentowaniem według wskaźnika LIBOR. Utrzymanie umowy w takim kształcie byłoby, w ocenie Sądu II instancji, faktyczną zmianą oświadczeń woli stron wyrażonych w chwili zawierania umowy, bowiem wolą powoda było zaciągnięcie kredytu waloryzowanego do wartości obcej waluty w zamian za niższe oprocentowanie stosowane do tej waluty. Jak wskazał Sąd odwoławczy, ustalenie, że postanowienia dotyczące indeksacji wypłaconego kapitału i indeksacji rat nie wiążą powoda, skutkuje wyeliminowaniem ryzyka kursowego charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze wskaźnikiem LIBOR, co jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, czego nie da się pogodzić z przesłanką związania stron umową w pozostałym zakresie bez żadnych zmian poza uchyleniem nieuczciwych postanowień. Dlatego też przyjęcie przez Sąd I instancji, że po wyeliminowaniu klauzul abuzywnych umowa pozostaje utrzymana w mocy jako umowa kredytu złotowego z oprocentowaniem według wskaźnika LIBOR było, w ocenie Sądu II instancji, błędne merytorycznie.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu II instancji wniosła pozwana, zaskarżając wyrok w całości. W swojej skardze sformułowała zarówno zarzuty naruszenia przepisów postępowania: 1) art. 327¹ § 1 w zw. z art. 387 § 2¹ k.p.c.; 2) art. 378 § 1 w zw. z art. 387 § 2¹ pkt 1 i 2 k.p.c., jak i naruszenia przepisów prawa materialnego: 1) art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 pr. bank. oraz w zw. z art. 3 ust. 1, art. 4 ust. 2 i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 a także art. 111 ust. 1 pkt 4 pr. bank.; 2) art. 385¹ § 1 i § 2 k.c., art. 385² k.c. w zw. z art. 1 ust. 2 i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13; 3) art. 4 w zw. z art. 1 ust. 1 lit. a) i lit. b) ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy — Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw w zw. z art. 316 § 1 k.p.c. oraz art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13; 4) art. 358 § 2 w zw. z art. 3, art. 56 i 65 § 1 i 2 k.c., art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13.

W oparciu o powyższe zarzuty pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie przez Sąd Najwyższy co do istoty sprawy poprzez

zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej kosztów procesu za postępowanie przed Sądami obu instancji, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, a ponadto o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi II instancji z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania wywołanego wniesieniem skargi kasacyjnej, o zasądzenie których od powoda na rzecz pozwanej z uwzględnieniem kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych pozwany bank wniósł w skardze kasacyjnej.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powód wniósł o jej oddalenie oraz o zasądzenie od pozwanej na swoją rzecz zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego w podwójnej wysokości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Skarga kasacyjna zasługiwała na uwzględnienie. Niniejsza sprawa zarówno w zakresie stosowania i wykładni norm procesowych, jak i materialnoprawnych, dotyczy kluczowych kwestii związanych z obowiązywaniem, wykładnią oraz skutecznością prawa Unii Europejskiej w polskim porządku prawnym, w okolicznościach sprawy – w zakresie odnoszącym się do stosowania minimalnych standardów ochrony praw konsumentów wynikających z prawa UE oraz Konstytucji RP.

2. W pierwszej kolejności, z uwagi na konieczność ustalenia treści umowy będącej łączącym strony stosunkiem zobowiązaniowym w niniejszej sprawie, nie można zaprzeczyć, iż strona skarżąca (bank) ma interes w wywiedzeniu zarzutów skargi kasacyjnej.

Gravamen (interes prawny) stanowi przesłankę formalną środka zaskarżenia, którego brak uzasadnia odrzucenie tego środka z powodu jego niedopuszczalności (np. postanowienia SN z 8 kwietnia 1997 r., I CKN 57/97, OSNC 1997, nr 11, poz. 166 oraz z 6 marca 2007 r., II PZ 83/06, OSNP 2008, nr 9 – 10, poz. 136). Sąd Apelacyjny na skutek apelacji banku od wyroku Sądu Okręgowego

we Wrocławiu z 13 lutego 2020 r. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie II w części, w jakiej Sąd I instancji ustalił, że świadczenie będące przedmiotem umowy o kredyt hipoteczny pomiędzy powodem a pozwanym powinno być bezpośrednio określone w złotych polskich i oprocentowane według stawek LIBOR 3M w ten sposób, że powództwo w tej części oddalił. Istota zarzutów strony skarżącej dotyczy bowiem tego, jakiej treści stosunek zobowiązaniowy łączy strony umowy po eliminacji z niej (uznaniu za niewiążące w rozumieniu art. 385¹ § 2 k.c.), a zatem jakie są wynikające z umowy prawa i obowiązki. Z tego powodu należy uznać, że skarżąca ma *gravamen* w zaskarżeniu wyroku skargą kasacyjną. Strona może mieć interes prawny w zaskarżeniu wyroku, choć uwzględnia on zgłoszone przez niego żądanie. Ma to miejsce w przypadku orzeczeń prawokształtujących oraz skutkujących *erga omnes* (zob. orzeczenie SN z 9 kwietnia 1953 r., II C 3109/52, NP 1954, nr 5–6, s. 168; zob. także J. Gudowski (w:) T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Postępowanie rozpoznawcze, postępowanie zabezpieczające*, wyd. 5, Warszawa 2016, s. 93).

Z uwagi na konieczność stosowania prawa Unii Europejskiej poprzez przyjęcie tzw. wykładni zgodnej (a zatem uwzględniającej standard wynikający z orzecznictwa TSUE) w zakresie oceny tzw. klauzul abuzywnych (niedozwolonych postanowień umownych) i skutków stwierdzenia jej występowania w umowie sąd, w tym Sąd Najwyższy rozpoznając skargę kasacyjną, nie jest bezwzględnie związany granicami skargi oraz nie zawsze odnosi się do tej oceny zakaz *reformatio in peius* (o czym będzie mowa w dalszej części uzasadnienia). W celu zapewnienia skuteczności przepisów prawa Unii zasada pierwszeństwa tego prawa wymaga co do zasady dokonywania przez sądy państwa członkowskiego takiej wykładni ich prawa wewnętrznego, która w możliwie największym zakresie byłaby zgodna z prawem Unii (zob. np. wyroki TSUE: z 24 czerwca 2019 r., Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, pkt 57; z 4 marca 2020 r., Bank BGŻ BNP Paribas, C-183/18, EU:C:2020:153, pkt 60). Jest to tzw. zasada wykładni zgodnej (ang. *the principle of conforming interpretation*, franc. *le principe d'interprétation conforme*, niem. *der Grundsatz der rahmenbeschlusskonformen Auslegung*), która w niniejszej sprawie powinna być uwzględniona bez względu na fakt, iż postanowienia dyrektywy 93/13 nie są stosowane bezpośrednio i nie wywołują tzw. bezpośredniego skutku

horyzontalnego, tj. w stosunkach między stronami obrotu cywilnoprawnego. Zasada pierwszeństwa jest elementem zasady skuteczności (ang. *the principle of effectiveness*, niem. *Grundsatz der praktischen Wirksamkeit*) i związanej z nią założenia wykładni celowościowej (teleologicznej, franc. *effet utile*), co wynika z założenia jednolitości stosowania prawa Unii Europejskiej (zob. np. K. Zaradkiewicz, *Dualizm porządków prawnych – wpływ prawa unijnego na krajowe porządki prawne*, (w:) A. Dalkowska (red.), *Wstęp do systemu prawa Unii Europejskiej*, Warszawa 2023, s. 204).

W Traktatach unijnych ustanowiono system sędziowski mający na celu zapewnienie spójności i jednolitego charakteru wykładni prawa Unii Europejskiej w celu zagwarantowania zachowania szczególnych cech i autonomii porządku prawa Unii [opinia 2/13 (przystąpienie Unii do EKPC) z 18 grudnia 2014 r., EU:C:2014:2454, pkt 174]. W takich ramach, zgodnie z art. 19 TUE, do sądów krajowych i Trybunału należy zapewnienie pełnego stosowania prawa Unii we wszystkich państwach członkowskich, jak również ochrony sądowej praw, jakie podmioty prawa wywodzą z prawa Unii [zob. podobnie opinia 1/09 (porozumienie ustanawiające jednolity system rozstrzygania sporów patentowych) z 8 marca 2011 r., EU:C:2011:123, pkt 68, opinia 2/13 (przystąpienie Unii do EKPC) z 18 grudnia 2014 r., EU:C:2014:2454, pkt 175; a także wyroki TSUE: z 27 lutego 2018 r., *Associação Sindical dos Juízes Portugueses*, C-64/16, EU:C:2018:117, pkt 33; z 6 marca 2018 r., *Achmea BV*, C-284/16, pkt 36].

3. Skarżąca częściowo zasadnie zarzuca Sądowi *ad quem* naruszenie art. 378 § 1 w zw. z art. 387 § 2¹ pkt 1 i 2 k.p.c. poprzez zaniechanie dokonania analizy i oceny przez Sąd II instancji wszystkich zarzutów apelacji i ich uzasadnienia oraz w konsekwencji pominięcie w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku ustosunkowania się do zarzutu apelacyjnego w zakresie naruszenia art. 233 § 1 w zw. z art. 227 i 232 k.p.c. Sąd II instancji wskazał w transkrypcji ustnego uzasadnienia wyroku na zarzut naruszenia art. 233 § 1 poprzez błędną ocenę dowodów szczegółowo wymienionych w apelacji i odniósł się do zarzutu wskazującego na bezpodstawność uznania braku indywidualnego uzgodnienia postanowień umownych.

Sąd Apelacyjny nie odniósł się natomiast do zarzutu dotyczącego uznania przez Sąd I instancji arbitralności ustalania kursów walut. W orzecznictwie ukształtował się pogląd, że art. 378 § 1 k.p.c. nakłada na sąd drugiej instancji obowiązek ponownego rozpoznania sprawy w granicach apelacji, co oznacza nakaz wzięcia pod uwagę wszystkich podniesionych w apelacji zarzutów i wniosków. Granice apelacji wyznaczają ramy, w których sąd drugiej instancji powinien rozpoznać sprawę na skutek jej wniesienia. Określają je sformułowane w apelacji zarzuty i wnioski, które implikują zakres zaskarżenia, a w konsekwencji kognicję sądu apelacyjnego. Rozpoznając apelację Sąd drugiej instancji powinien odnieść się do wszystkich zdarzeń i zarzutów zgłoszonych w postępowaniu apelacyjnym, które mogły spowodować skutki materialnoprawne (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 18 czerwca 2015 r., III CSK 401/14; wyroki Sądu Najwyższego: z 10 lutego 2012 r., II CSK 314/11; z 7 listopada 2013 r., V CSK 550/12). Z ustanowionego w art. 378 § 1 k.p.c. obowiązku rozpoznania sprawy w granicach apelacji nie wynika konieczność osobnego omówienia przez sąd w uzasadnieniu wyroku każdego argumentu podniesionego w apelacji. Za wystarczające uznaje się odniesienie się do sformułowanych w apelacji zarzutów i wniosków w sposób wskazujący na to, że zostały one przez sąd drugiej instancji w całości rozważone przed wydaniem orzeczenia. Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika, że Sąd Apelacyjny nie rozważył zarzutu dotyczącego bezzasadnego przyjęcia przez Sąd I instancji arbitralnego kształtowania przez pozwaną kursu waluty. Tym niemniej, o czym będzie mowa w dalszej części uzasadnienia, kwestia ta pozostaje bez wpływu na trafność rozstrzygnięcia w zakresie dotyczącym abuzywności postanowienia dotyczącego kształtowania kursu waluty, a to z uwagi na brak równowagi ekonomicznej i ryzyka stron umowy.

Trafnie też skarżąca zarzuca naruszenie art. 327¹ § w zw. z art. 387 § 2¹ k.p.c. z uwagi na wewnętrzną sprzeczność ustaleń i ocen Sądu Apelacyjnego. Zasadność tych zarzutów nie zwalnia Sądu Najwyższego od oceny zarzutów naruszenia prawa materialnego, tym bardziej, że zarzuty te są ze sobą ściśle powiązane w zakresie, w jakim Sąd *ad quem* nie dokonał oceny możliwości dalszego trwania stosunku kredytowego między stronami i możliwości realizacji praw i obowiązków wynikających z umowy po eliminacji z niej niedozwolonych postanowień umownych.

4. Celem dyrektywy 93/13 jest ochrona konsumenta w obszarze wyznaczonym ramami jej treści (eliminacja niedozwolonych postanowień narzucanych przez przedsiębiorców jako silniejszych ekonomicznie partnerów w stosunkach konsumenckich) i przywrócenie równowagi pomiędzy stronami poprzez wyłączenie zastosowania warunków uznanych za nieuczciwe przy jednoczesnym zachowaniu, co do zasady, ważności (skuteczności) pozostałych warunków (postanowień) umowy (zob. wyroki TSUE: z 30 kwietnia 2014 r., Barclays Bank, EU:C:2014:279, pkt 43; z 7 sierpnia 2018 r., Banco Santander i Escobedo Cortés, C-96/16 i C-94/17, EU:C:2018:643, pkt 75; z 29 kwietnia 2021 r., Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, pkt 72). Celem dyrektywy jest zastąpienie formalnej równowagi praw i obowiązków stron umowy równowagą materialną, uwzględniającą interesy obu stron, przywracając tym samym ich równość w rozumieniu równowagi pierwotnie zamierzonej w umowie. Interesy obu umawiających się stron muszą być brane pod uwagę w celu zapewnienia pożądanej równowagi interesów umawiających się stron (zob. wyroki TSUE: z 15 marca 2012 r., Pereniová i Pereni, C-453/10, ECLI:EU:C:2012:144, pkt 31; z 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, pkt 83, 84).

Podejście to opiera się na założeniu, że konsument znajduje się – modelowo, z założenia, a zatem bez konieczności dowodzenia tej okoliczności w konkretnej sprawie dla zastosowania chroniących go unormowań – w gorszym położeniu niż przedsiębiorca, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania, i w związku z tym godzi on się na warunki umowy sporządzone uprzednio przez przedsiębiorcę, na których treść nie może mieć wpływu (wyroki TSUE: z 27 czerwca 2000 r., Océano Grupo Editorial i Salvat Editores, C-240/98 do C-244/98, ECLI:EU:C:2000:346, pkt 25; z 26 października 2006 r., Mostaza Claro, C-168/05, ECLI:EU:C:2006:675, pkt 25; z 3 czerwca 2010 r., Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, pkt 27; z 26 marca 2019 r., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, pkt 49; z 15 czerwca 2023 r., A. Szcześniak przeciwko Bankowi M. SA, C-520/21, ECLI:EU:C:2023:478, pkt 54). Każdy warunek umowny (postanowienie) w umowie w obrocie konsumenckim powinien spełniać ustanowione w dyrektywie 93/13 wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości

(wyroki TSUE: z 21 marca 2013 r., RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, pkt 42–48; z 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, pkt 40; z 26 marca 2019 r., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, pkt 50; z 15 czerwca 2023 r., C-520/21, A. Szczesniak przeciwko Bankowi M. SA, ECLI:EU:C:2023:478, pkt 55).

Celem ochrony jest urzeczywistnienie interesu publicznego, jakim jest ochrona konsumentów, będących stroną słabszą niż przedsiębiorca, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania, i w związku z tym godzą się na postanowienia sformułowane wcześniej przez przedsiębiorcę, nie mogąc mieć wpływu na ich treść (zob. np. wyroki TSUE: z 7 grudnia 2017 r., Banco Santander, C-598/15, EU:C:2017:945, pkt 36; z 3 kwietnia 2019 r., Aqua, C-266/18, EU:C:2019:282, pkt 27, 43; z 11 marca 2020 r., Lintner, C-511/17, EU:C:2020:188, pkt 23; z 16 marca 2023 r., X S.A., C-6/22, ECLI:EU:C:2023:216, pkt 37).

5. Obowiązkiem państw członkowskich UE jest zapewnienie stosownych i skutecznych środków mających na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez przedsiębiorców z konsumentami. W tym celu sądy państw członkowskich są zobowiązane do odstąpienia od stosowania nieuczciwych warunków umowy, aby nie wywierały one, w braku sprzeciwu konsumenta, wiążących wobec niego skutków (zob. wyroki TSUE: z 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, pkt 78; z 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 56; z 26 marca 2019 r., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, pkt 52; z 7 listopada 2019 r., Profi Credit Polska, C-419/18 i C-483/18, EU:C:2019:930, pkt 47; z 9 lipca 2020 r., Raiffeisen Bank i BRD Groupe Société Générale, C-698/18 i C-699/18, EU:C:2020:537, pkt 52, 53; z 10 czerwca 2021 r., BNP Paribas Personal Finance, od C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, pkt 36; z 8 września 2022 r., D.B.P. i in. (kredyt hipoteczny denominowany w walucie obcej), od C-80/21 do C-82/21, EU:C:2022:646, pkt 58; z 15 czerwca 2023 r., C-520/21, A. Szczesniak przeciwko Bankowi M. SA, ECLI:EU:C:2023:478, pkt 56).

6. Zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, który przewiduje, że nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego: z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22). Umowa powinna zatem w zasadzie nadal obowiązywać, bez jakiegokolwiek zmiany innej niż wynikająca z uchylenia nieuczciwych warunków, o ile takie dalsze obowiązywanie umowy jest prawnie możliwe zgodnie z zasadami prawa wewnętrznego (wyroki TSUE: z 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, pkt 65; z dnia 30 maja 2013 r., Asbeek Brusse i de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, pkt 57; z 21 stycznia 2015 r., Unicaja Banco y Caixabank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 i C-487/13, EU:C:2015:21, pkt 28; z 26 stycznia 2017 r., Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, pkt 71; z 15 marca 2012 r., Pereničová i Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, pkt 32; z 14 marca 2019 r., Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, pkt 51; z 5 czerwca 2019 r., GT, C-38/17, EU:C:2019:461, pkt 42; z 25 listopada 2020 r., Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, pkt 29; z 12 stycznia 2023 r., D.V., C-395/21, EU:C:2023:14, pkt 55).

Cele prawa konsumenckiego mogą zostać osiągnięte, w zależności od konkretnej sytuacji i krajowych ram prawnych, poprzez niestosowanie wobec konsumenta nieuczciwego warunku umowy lub, jeżeli umowa nie mogłaby dalej obowiązywać bez tego warunku, poprzez zastąpienie go przepisami prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym (wyrok TSUE z 25 listopada 2020 r., BancaB., C-269/19, EU:C:2020:954, pkt 39; z 16 marca 2023 r., X S.A., C-6/22, ECLI:EU:C:2023:216, pkt 58).

7. Art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 wymaga, aby państwa członkowskie przewidziały, że nieuczciwe warunki nie wiążą konsumentów „na mocy prawa krajowego” (wyroki TSUE: z 6 października 2009 r., Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, pkt 57; z 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 64; z 15 czerwca 2023 r., C-520/21, A. Szcześniak przeciwko Bankowi M. SA, ECLI:EU:C:2023:478, pkt 59).

W przypadku unieważnienia umowy z powodu nieuczciwego charakteru jednego z warunków, do państw członkowskich należy uregulowanie, w drodze prawa krajowego, skutków tego unieważnienia, z poszanowaniem ochrony przyznanej konsumentowi przez dyrektywę 93/13, w szczególności poprzez zapewnienie przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej, jaka istniałaby w braku zaistnienia takiego nieuczciwego warunku (wyrok TSUE z 16 marca 2023 r., X S.A., C-6/22, ECLI:EU:C:2023:216, pkt 22).

8. Klauzule waloryzacyjne, które nie zostały wyrażone w umowie kredytu w sposób jasny i precyzyjny, podlegają badaniu pod kątem spełnienia przesłanek z art. 385¹ § 1 k.c. Postanowienia umowy (regulaminu), określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych. Takie klauzule mają charakter abuzywny, bowiem kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Sprzeczność z dobrymi obyczajami i naruszenie interesów konsumenta polega w tym przypadku na uzależnieniu wysokości świadczenia banku oraz wysokości świadczenia konsumenta od swobodnej decyzji banku. Zarówno przeliczenie kwoty kredytu na złotówki w chwili jego wypłaty, jak i przeliczenie odwrotne w chwili wymagalności poszczególnych spłacanych rat, służy bowiem określeniu wysokości świadczenia konsumenta (zob. np. wyroki SN: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 7 listopada 2019 r., IV CSK 13/19; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21).

9. Wyeliminowanie z umowy obligacyjnej abuzywnych postanowień umownych, tj. stwierdzenie tego, iż nie wiążą konsumenta (co do terminologii zob. np. wyrok TSUE z 30 kwietnia 2014 r., Barclays Bank, EU:C:2014:279, pkt 43), a w konsekwencji nie mogą być podstawą kształtowania treści jego zobowiązań wobec przedsiębiorcy (tu: banku), skutkuje koniecznością dokonania oceny tego, czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Teoretycznie możliwe jest uznanie skuteczności umowy w pozostałym zakresie (o ile można zrekonstruować jej treść, a zatem prawa i obowiązki stron) i to założenie legło

u podstaw rozwiązania normatywnego zawartego w Kodeksie cywilnym i wynikającego z założenia dyrektywy 93/13. Możliwe jest jednak również uznanie, iż z uwagi na niemożność ustalenia treści zobowiązań co najmniej jednej ze stron umowa nie wiąże, w tym może być uznana za bezwzględnie nieważną z uwagi na występowanie przesłanek określonych w art. 58 k.c. (także zwiążkowo z art. 353¹ k.c.), a w szczególności z uwagi na deformację natury nazwanego stosunku zobowiązaniowego po eliminacji klauzuli uznanej za niedozwoloną. Możliwe jest wreszcie – w skrajnych sytuacjach – uznanie, że z uwagi na stwierdzenie niedozwolonego charakteru co najmniej jednego postanowienia umownego umowa w ogóle nie została skutecznie zawarta, a to z uwagi na brak w jej treści możliwego do zrekonstruowania (ustalenia zgodnie z ogólnymi zasadami wykładni umów) przedmiotowo istotnego postanowienia. Trudno uznać w tych przypadkach, by rola sądu ograniczać się mogła wyłącznie do stwierdzenia abuzywnego charakteru umowy. W tym zakresie też w niniejszej sprawie rację należy przyznać stronie skarżącej. Ingerencja sądu w treść czynności prawnej polegająca na ustaleniu istnienia niedozwolonego postanowienia powoduje konieczność oceny tego, czy i w jakim zakresie umowa wiąże strony, a zatem w istocie jaka jest jej treść z wyłączeniem postanowienia, które co najmniej jednej z nich nie wiąże.

10. Wykładnia w tym zakresie powinna uwzględnić założenia wynikające z celu ochronnego dyrektywy 93/13. Realizuje ona bowiem wskazywany w licznych rozstrzygnięciach TSUE cel, ustanowiony w jej art. 7, zmierzający w dłuższej perspektywie do zaprzestania stosowania nieuczciwych warunków przez przedsiębiorców. W związku z tym samo niestosowanie tych warunków wobec konsumenta ma wobec przedsiębiorców skutek zniechęcający do stosowania takich warunków (zob. wyroki TSUE: z 29 kwietnia 2021 r., Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, pkt 68; z 16 marca 2023 r., X S.A., C-6/22, ECLI:EU:C:2023:216, pkt 26; z 15 czerwca 2023 r., C-520/21, A. Szcześniak przeciwko Bankowi M. SA, ECLI:EU:C:2023:478, pkt 67). Skutek ten bywa też określany jako „odstraszający” (ang. *the deterrent effect*, *dissuasive effect*, niem. *Abschreckungseffekt*, franc. *l'effet dissuasif*; wyroki TSUE: z 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, pkt 69; z 15 czerwca 2023 r., C-520/21, A. Szcześniak przeciwko Bankowi M. SA, ECLI:EU:C:2023:478, pkt 68, 77).

11. Sąd stosując prawo państwa członkowskiego UE jest obowiązany dokonywać wykładni w najszerszym możliwie zakresie w świetle treści i celu dyrektywy 93/13, tak, by osiągnąć przewidziany w niej rezultat (wyroki TSUE: z 5 października 2004 r., C-397/01 do C-403/01, Pfeiffer i in., ECLI:EU:C:2004:584, pkt 114; z 23 kwietnia 2009 r., C-378/07 do C-380/07, Angelidaki i in., ECLI:EU:C:2009:250, pkt 197, 198; z 19 stycznia 2010 r. w sprawie C-555/07, Küçükdeveci, ECLI:EU:C:2010:21, pkt 48; z 24 stycznia 2012 r., Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, pkt 24; z 21 kwietnia 2016 r., Radlinger i Radlingerová, C-377/14, EU:C:2016:283, pkt 79; z 17 maja 2018 r., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, pkt 41; z 4 czerwca 2020 r., Kancelaria Medius SA, C-495/19). Wymaganie wskazanej powyżej tzw. wykładni zgodnej może obejmować konieczność zmiany krajowego orzecznictwa, jeżeli opiera się ono na interpretacji prawa krajowego, której nie da się pogodzić z celami dyrektywy (wyroki TSUE: z 13 lipca 2000 r., Centrosteeel, C-456/98, EU:C:2000:402, pkt 17; z 19 kwietnia 2016 r., DI, C-441/14, EU:C:2016:278, pkt 33; z 17 kwietnia 2018 r. Vera Egenberger przeciwko Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV., C-414/16, EU:C:2018:257; na temat zasady wykładni zgodnej i jej granic zob. np. K. Zaradkiewicz, *Dualizm porządków prawnych – wpływ prawa unijnego*, s. 216, 218-220).

12. W orzecznictwie wskazuje się ponadto, że jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego prowadzi do skutku w postaci deformacji umowy w taki sposób, że na podstawie pozostałej jej treści po stwierdzeniu abuzywności co najmniej jednego z postanowień nie da się określić treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy.

13. Zgodnie z uchwałą całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający

z przepisów prawa lub zwyczajów. Ponadto, w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie.

Zgodnie z art. 87 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r., poz. 622), uchwały pełnego składu Sądu Najwyższego, składu połączonych izb oraz składu całej izby, z chwilą ich podjęcia, uzyskują moc zasad prawnych.

14. W świetle judykatów Trybunału Sprawiedliwości UE, wyrażenie „określenie głównego przedmiotu umowy” obejmuje warunek, który nie był przedmiotem indywidualnych negocjacji, zgodnie z którym warunkiem do celów obliczenia rat kredytu stosowany jest kurs sprzedaży waluty, jeżeli zostanie ustalone, iż wspomniany warunek określa podstawowe świadczenie w ramach danej umowy, które jako takie charakteryzuje umowę. W tym zakresie należy brać pod uwagę charakter, ogólną systematykę i postanowienia rozpatrywanej umowy, a także jej kontekst prawny i faktyczny (wyrok TSUE z 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, pkt 49-50; z 26 lutego 2015 r., C-143/13, Matei, ECLI:EU:C:2015:127, pkt 54; z 23 kwietnia 2015 r., C-96/14, van Hove, ECLI:EU:C:2015:262, pkt 33; z 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuc i in., ECLI:EU:C:2017:703, pkt 35). Za takie uznawane są klauzule indeksacyjne (waloryzacyjne), jak i postanowienia odnoszące się do ustalonego w walucie obcej mechanizmu waloryzacji świadczeń (określane niekiedy jako „klauzule ryzyka walutowego”), które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy - konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększenia kosztu kredytu (zob. wyroki TSUE z 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuc i in., pkt 37; z 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank i OTP Faktoring, ECLI:EU:C:2018:750, pkt 68; z 14 marca 2019 r., C-118/17, Dunai, ECLI:EU:C:2019:207, pkt 48; z 3 października 2019 r., C-260/18, Dziubak, ECLI:EU:C:2019:819, pkt 44). Tym samym klauzule kształtujące mechanizm indeksacji, zastrzeżone w umowie kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej (denominowanego w walucie obcej), określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego: z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18;

z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr 2, poz. 20; z 21 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22).

15. Abuzywne klauzule indeksacyjne są od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść kredytobiorcy, chyba że następnie udzieli on świadomej i wolnej zgody na te klauzule i w ten sposób przywróci ich skuteczność z mocą wsteczną (zob. uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego o mocy zasady prawnej z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56).

16. Wyeliminowanie ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, że należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu (zob. np. wyroki SN: z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22). W wyroku z 6 marca 2019 r. Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, pkt 54) Trybunał Sprawiedliwości UE wykluczył, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach. Wyeliminowanie abuzywnych klauzul przeliczeniowych nie prowadzi do utrzymania w mocy kredytu indeksowanego kursem CHF jako kredytu złotowego oprocentowanego według stawki LIBOR. Brak także podstaw do zastąpienia stawki oprocentowania LIBOR stawką WIBOR (wyroki Sądu Najwyższego: z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22).

Ukształtowanie umowy kredytu złotowego bez indeksacji jako oprocentowanego według stawki LIBOR, jest sprzeczne z naturą stosunku umowy kredytu indeksowanego. Po wyeliminowaniu indeksacji utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe (wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18), co przemawia za jej trwałą bezskutecznością, zwykle w orzecznictwie Sądu Najwyższego zrównaną w skutkach z nieważnością (zob. np. wyroki SN: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 454/22; z 10 marca 2023 r., II CSKP 1102/22). W orzecznictwie

TSUE dopuszcza się rozwiązanie, zgodnie z którym nieważność warunku nieuczciwego (ang. *nullity of the term*, niem. *Nichtigkeit der Klausel*, franc. *la nullité de ladite clause*) pociąga za sobą nieważność umowy (ang. *cancellation of the agreement*, niem. *Nichtigerklärung des Vertrags*, franc. *l'annulation du contrat*, zob. wyrok TSUE z 7 grudnia 2023 r., mBank S.A., C-140/22, ECLI:EU:C:2023:965). Orzecznictwo TSUE nie precyzuje jednak charakteru sankcji cywilnoprawnej dotyczącej wówczas całą umowę.

17. Dyrektywa 93/13 nie ma na celu proponowania jednolitych rozwiązań w odniesieniu do konsekwencji, jakie należy wyciągnąć ze stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umownego (wyrok TSUE z 16 marca 2023 r., X S.A., C-6/22, ECLI:EU:C:2023:216, pkt 58). Konsekwencje stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umownego nie mają charakteru wyczerpującego (zob. wyrok TSUE z 16 marca 2023 r., X S.A., C-6/22, ECLI:EU:C:2023:216, pkt 59). Sąd musi, przy uwzględnieniu wszystkich norm prawa krajowego i w oparciu o uznane w krajowym porządku prawnym metody wykładni, rozstrzygnąć, czy oraz w jakim zakresie wykładni przepisu prawa krajowego można dokonać w zgodzie z dyrektywą, bez dokonywania jego wykładni *contra legem* (zob. wyroki TSUE: z 8 października 1987 r., 80/86, Kolpinghuis Nijmegen, ECLI:EU:C:1987:431, pkt 13; z 5 października 2004 r., Pfeiffer i in., C-397/01, C-403/01, EU:C:2004:584, pkt 113, 114; z 16 czerwca 2005 r., C-105/03, Pupino, ECLI:EU:C:2005:386, pkt 44 i 47; z 4 lipca 2006 r., C-212/04, Adeneler i in., ECLI:EU:C:2006:443, pkt 110, 111; z 23 kwietnia 2009 r., C-378/07 do C380/07, Angelidaki i in., pkt 200; z 15 kwietnia 2008 r., Impact, C-268/06, EU:C:2008:223, pkt 100; z 19 stycznia 2010 r., Küçükdeveci, C-555/07, EU:C:2010:21, pkt 48; z 20 października 2010 r., Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, pkt 25; z 15 stycznia 2014 r., Association de médiation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2, pkt 39; z 19 kwietnia 2016 r., DI, C-441/14, EU:C:2016:278, pkt 31, 32).

To do państw członkowskich Unii Europejskiej należy uregulowanie, w drodze prawa krajowego, skutków unieważnienia umowy, z poszanowaniem ochrony przyznanej konsumentowi przez dyrektywę 93/13, w szczególności poprzez zagwarantowanie przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej, w jakiej konsument ten znajdowałby się w braku takiego nieuczciwego warunku. Sąd nie może

po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru warunku umowy zaradzić lukom wynikającym z usunięcia nieuczciwego warunku poprzez zastosowanie przepisu prawa krajowego niemającego charakteru przepisu dyspozytywnego. Do sądu należy natomiast podjęcie, przy uwzględnieniu całości prawa krajowego, wszelkich środków niezbędnych dla ochrony konsumenta przed szczególnie szkodliwymi konsekwencjami, jakie mogłoby dla niego mieć unieważnienie umowy (wyrok TSUE z 16 marca 2023 r., X S.A., C-6/22, ECLI:EU:C:2023:216).

Jak wynika z orzecznictwa TSUE, jest to przepis bezwzględnie obowiązujący, który zmierza do zastąpienia ustanowionej przez umowę formalnej równowagi praw i obowiązków stron umowy rzeczywistą równowagą, która przywraca równość stron (zob. np. wyroki TSUE: z 26 października 2006 r., Mostaza Claro, C-168/05, pkt 36; Asturcom Telecomunicaciones, ECLI:EU:C:2006:675, pkt 30; z 9 listopada 2010 r., VB Pénzügyi Lízing, C-137/08, EU:C:2010:659, pkt 47; z 17 lipca 2014 r., Sánchez Morcillo i Abril García, C-169/14, EU:C:2014:2099, pkt 23; z 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 53, 55; z 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito, C-618/10, ECLI:EU:C:2012:349, pkt 40; z 21 lutego 2013 r., Banif Plus Bank, C-472/11, EU:C:2013:88, pkt 20; z 26 stycznia 2017 r., Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, pkt 41; z 17 maja 2018 r., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, pkt 27; z 7 grudnia 2023 r., mBank S.A., C-140/22, ECLI:EU:C:2023:965, pkt 53). Przepis ten nie określa samodzielnie kryteriów możliwości dalszego obowiązywania umowy bez nieuczciwych warunków, lecz pozostawia ich określenie zgodnie z prawem Unii krajowemu porządkowi prawnemu. Do państw członkowskich należy określenie, w drodze prawa krajowego, szczegółowych zasad, według których następuje stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunku znajdującego się w umowie i zgodnie z którymi występują konkretne skutki tego stwierdzenia. W każdym wypadku takie stwierdzenie powinno umożliwić przywrócenie sytuacji prawnej i faktycznej, w jakiej konsument znajdowałby się w braku takiego nieuczciwego warunku (wyroki TSUE: z 29 kwietnia 2021 r., Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, pkt 84; z 16 marca 2023 r., X S.A., C-6/22, ECLI:EU:C:2023:216, pkt 18). Ustalenie przez prawo krajowe ram prawnych

ochrony zagwarantowanej konsumentom przez dyrektywę 93/13 nie może zmienić zakresu i – w związku z tym – istoty tej ochrony, podważając tym samym wzmocnienie skuteczności wspomnianej ochrony poprzez przyjęcie jednolitych zasad dotyczących nieuczciwych warunków, które to wzmocnienie było zamiarem prawodawcy Unii, co zostało wskazane w motywie dziesiątym dyrektywy 93/13/EWG (wyrok TSUE z 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 65).

18. Sąd jest obowiązany do zbadania każdorazowo z urzędu, czy warunki umowne mają charakter nieuczciwy, i dokonawszy takiego badania, do zniwelowania braku równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą (wyroki TSUE: z 7 grudnia 2023 r., mBank S.A., C-140/22, ECLI:EU:C:2023:965, pkt 54; z 11 marca 2020 r., Lintner, C-511/17, EU:C:2020:188, pkt 26; z 17 maja 2018 r., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo). Sąd jest obowiązany każdorazowo do wyłączenia stosowania nieuczciwych warunków umownych, aby nie wywierały one, w braku sprzeciwu konsumenta, wiążących wobec niego skutków (wyroki TSUE: z 4 czerwca 2009 r., Pannon GSM, C-243/08, EU:C:2009:350, pkt 35; z 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, pkt 65; z 26 marca 2019 r., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, pkt 52; z 7 grudnia 2023 r., mBank S.A., C-140/22, ECLI:EU:C:2023:965, pkt 55). Ocenie takiej nie stoi w świetle wykładni dokonywanej przez TSUE zasada dyspozycyjności oraz zasada *ne eat iudex ultra petita partium* (zob. wyroki TSUE: z 11 marca 2020 r., Lintner, C-511/17, EU:C:2020:188, pkt 31; z 4 czerwca 2020 r., Kancelaria Medius SA, C-495/19, ECLI:EU:C:2020:431). Sąd, do którego konsument wniósł powództwo o stwierdzenie nieuczciwego charakteru niektórych warunków zamieszczonych w umowie, nie jest zobowiązany do zbadania z urzędu i w sposób indywidualny całości pozostałych warunków umowy – które nie zostały zaskarżone przez konsumenta – aby sprawdzić, czy mogą one zostać uznane za nieuczciwe. Musi jednak zbadać te warunki, które są związane z przedmiotem sporu określonym przez strony, w wypadku, gdy dysponuje niezbędnymi ku temu elementami stanu faktycznego i prawnego, uzupełnionymi w razie potrzeby przez środki dowodowe (wyrok TSUE z 11 marca 2020 r., Lintner, C-511/17, EU:C:2020:188, pkt 44).

Prawidłowa wykładnia w procesie stosowania prawa zarówno przepisów dyrektywy, jak i w ślad za tym implementującej ją ustawy, wymaga zatem uwzględnienia dorobku orzeczniczego Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, który to dorobek kształtuje treść prawodawstwa europejskiego i jako taki stanowi jego część składową. Wykładnia uwzględniająca dorobek orzeczniczy Trybunału Sprawiedliwości powinna być każdorazowo respektowana w praktyce orzeczniczej sądów tak długo, jak długo jest możliwa i dopuszczalna w świetle norm konstytucyjnych i nie wykracza poza ramy kompetencji przyznanych Unii Europejskiej oraz jej organom. Takie ograniczenie w niniejszej sprawie nie ma miejsca. Nakaz wykładni z uwzględnieniem standardów orzecznich Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej należy wywieść ze wstępu, art. 9 oraz art. 91 ust. 1 Konstytucji RP (zob. wyroki TK: z 27 maja 2003 r., K 11/03, OTK ZU nr 5/A/2003, poz. 43; z 21 kwietnia 2004 r., K 33/03, OTK ZU nr 4/A/2004, poz. 31; wyrok SN z 29 maja 2019 r., III CSK 209/17). Ponadto traktatowy obowiązek lojalnej współpracy zakłada, że organy stosujące prawo w państwach Unii Europejskiej będą interpretowały prawo wewnętrzne zgodnie z prawem europejskim, nawet tym, które samo nie nadaje się do bezpośredniego stosowania (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 28 stycznia 2003 r., K 2/02, OTK ZU nr 1/A/2003, poz. 4). Zgodnie z zasadą lojalnej współpracy określoną w art. 4 ust. 3 akapit pierwszy Traktatu o Unii Europejskiej, na państwach członkowskich spoczywa obowiązek zapewnienia w szczególności stosowania i przestrzegania prawa Unii na ich terytoriach oraz podjęcia w tym celu wszelkich środków ogólnych lub szczególnych właściwych do wypełnienia zobowiązań wynikających z Traktatów lub z aktów instytucji Unii. Z uwagi na zasadę wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi w odniesieniu do uznania wspólnych wartości Unii (art. 2 TUE) i przestrzegania przepisów unijnych (art. 4 ust. 1 TUE), państwa członkowskie są zobowiązane do uznawania wspólnych wartości Unii z art. 2 TUE.

19. Tak długo zatem, jak długo nie są przekraczane granice wykładni w zgodzie z Konstytucją, w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego wykładnia ustawodawstwa (prawodawstwa wewnętrznego Polski jako państwa członkowskiego UE) powinna być dokonywana także w sposób

przychylny (przyjazny) prawu europejskiemu. Pośrednio wynika z niej również dalsza zasada (wywodzona w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej), iż nie można dokonywać wykładni regulacji prawa pochodnego Unii Europejskiej, która pozostawałaby w konflikcie z prawami podstawowymi chronionymi przez wspólnotowy porządek prawny lub z innymi ogólnymi zasadami prawa wspólnotowego (zob. wyrok Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (obecnie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej) z 6 listopada 2003 r. w sprawie Lindqvist, C-101/01, ECLI:EU:C:2008:544, pkt 87). Wykładnia przepisów prawa europejskiego oraz norm prawnych prawodawstw państw członkowskich je implementujących wymaga respektowania przede wszystkim zasady skuteczności prawa europejskiego (franc. *l'effet utile*, zob. wyrok ETS z 8 kwietnia 1976 r. w sprawie Jean Noël Royer, 48/75, ECLI:EU:C:1976:57, pkt 73 i 75: „(...) *to ensure the effectiveness of the directives*”; także np. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 26 października 2006 r., C-168/05, Elisa María Mostaza Claro przeciwko Centro Móvil Milenium S.L., ECLI:EU:C:2006:675; z 29 października 2009 r., C-63/08, Virginie Pontin przeciwko T-Comalux SA, ECLI:EU:C:2009:666; wyroki Sądu Najwyższego: z 9 stycznia 2019 r., II PK 246/17; z 29 maja 2019 r., III CSK 209/17; zob. też np. V. Reichardt, *Der Verbraucher und seine variable Rolle, im Wirtschaftsverkehr*, Berlin 2008, s. 179 i n.; A. Kunkiel-Kryńska, *Metody harmonizacji prawa konsumenckiego w Unii Europejskiej i ich wpływ na procesy implementacyjne w państwach członkowskich*, Warszawa 2013, s. 40-41).

20. TSUE ponadto przyjmuje, że jeżeli zgodna wykładnia nie jest możliwa, sąd ma obowiązek zastosować w całości prawo Unii i zapewnić ochronę praw, jakie nadaje ono jednostkom. Ponadto w razie konieczności sąd nie powinien stosować przepisów, których zastosowanie prowadziłoby w konkretnym przypadku do niezgodnego z prawem rezultatu (zob. wyroki TSUE: z 21 maja 1987 r. w sprawie 249/85 Albako Margarinefabrik, ECLI:EU:C:1987:245, pkt 13 i n.; z 4 lutego 1988 r. w sprawie 157/86, Murphy i in., ECLI:EU:C:1988:62, pkt 11; z 26 września 2000 r. w sprawie C-262/97, Engelbrecht, ECLI:EU:C:2000:492, pkt 40). Oczywiście nie można uznać, że nakaz ten prowadzić może do wykreowania nieznanego prawodawstwu państwa członkowskiego Unii instrumentów prawnych, bowiem wówczas sąd *meriti* wkraczałby w sferę zastrzeżoną dla demokratycznego

prawodawcy, do czego nie ma legitymacji ani kompetencji (art. 7 Konstytucji RP). Zasada wykładni zgodnej nie może bowiem stanowić podstawy do dokonywania wykładni prawa krajowego *contra legem* (zob. wyroki TSUE: z 16 czerwca 2005 r., Pupino, C-105/03, EU:C:2005:386, pkt 47; z 4 lipca 2006 r., Adeneler i in., C-212/04, EU:C:2006:443, pkt 110; z 5 września 2012 r., Lopes Da Silva Jorge, C-42/11, EU:C:2012:517, pkt 55, 56; z 8 listopada 2016 r., Ognyanov, C-554/14, EU:C:2016:835, pkt 66; z 4 marca 2020 r., Bank BGŻ BNP Paribas, C-183/18, EU:C:2020:153, pkt 67; z 6 października 2021 r., Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, pkt 72; z 25 stycznia 2024 r., Sofijski gradski sad, C-722/22, ECLI:EU:C:2024:80, pkt 24). Taka okoliczność jednak w niniejszej sprawie nie ma miejsca.

21. Choć art. 76 Konstytucji RP wskazujący na obowiązek państwa (władz publicznych) zapewnienia ochrony konsumentom sam w sobie nie statuuje prawa podmiotowego (podstawowego) konsumenta do dochodzenia określonych świadczeń, to jednak - jak wcześniej wywiódł Trybunał Konstytucyjny - formułuje określone obowiązki państwa, które muszą znaleźć odpowiednią konkretyzację w ustawach zwykłych (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 21 kwietnia 2004 r., K 33/03, OTK ZU nr 4/A/2004, poz. 31). Na marginesie wypada zaznaczyć, że zawarta w art. 76 Konstytucji RP aksjologia (ochrona zdrowia, prywatności, bezpieczeństwa oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi) ma szersze odniesienie i musi być rozumiana jako obejmująca również te kategorie osób, wprost niewymienionych, które są narażone na podobne zagrożenia w związku z zajmowaną w ramach relacji umownej pozycją strony słabszej (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 13 września 2005 r., K 38/04, OTK ZU nr 8/A/2005, poz. 92). Minimum tej ochrony nie zostało wprowadzić zdefiniowane w Konstytucji, jednak z pewnością nie mamy do czynienia w tym przypadku z normą programową pozostawiającą dowolność prawodawcy (wyrok SN z 29 maja 2019 r., III CSK 209/17; postanowienie SN z 30 czerwca 2022 r., I CSK 3306/22). Wyrażony w art. 76 Konstytucji RP standard ochrony konsumenta nie powinien być jedynie pustą deklaracją. Z przepisu tego można w szczególności wywieść określony minimalny poziom ochrony, dla którego istotnym punktem odniesienia mogą być rozwiązania przyjęte na poziomie prawa unijnego. Nie można też zaprzeczyć, iż prawo podstawowe wynikające z art. 76 Konstytucji RP stanowi wartość tożsamą

co najmniej ze standardem minimalnym, jaki ma zapewniać prawodawstwo UE, a który jest gwarantowany przepisami prawa Unii (zob. art. 169 TFUE, art. 38 Karty Praw Podstawowych UE – nie budzi przy tym wątpliwości, że przepis ten statuuje prawo podstawowe, zob. np. wyrok TSUE z 25 kwietnia 2024 r., Caixabank SA, C-484/21, ECLI:EU:C:2024:360, pkt 38).

22. Reasumując, wykładnia proeuropejska (zgodna) i z uwzględnieniem standardu ochrony konsumentów wynikającego z art. 76 Konstytucji RP prowadzi do wniosku, iż przy uwzględnieniu wskazanego powyżej standardu orzeczniczego TSUE, Sąd Najwyższy nie pozostaje w tym zakresie związany granicami wyznaczonymi przez wąsko rozumiany interes strony skarżącej oraz art. 398¹³ § 1 zdanie pierwsze k.p.c., zgodnie z którym Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw. Ocenie takiej, jak już wskazano, nie stoi w świetle wykładni dokonywanej przez TSUE zasada dyspozycyjności oraz zasada *ne ultra petita*, a potwierdza cel ochronny przepisów dyrektywy 93/18 oraz implementujących je norm k.c. (zob. wyroki TSUE: z 11 marca 2020 r., Lintner, C-511/17, EU:C:2020:188, pkt 31; z 4 czerwca 2020 r., Kancelaria Medius SA, C-495/19, ECLI:EU:C:2020:431).

23. Ochrona konsumenta nie jest absolutna. Prawo Unii nie nakłada na sąd obowiązku wyłączenia stosowania wewnętrznych przepisów proceduralnych przyznających powagę rzeczy osądzonej orzeczeniu, nawet jeżeli pozwoliłoby to na usunięcie naruszenia przepisu dyrektywy 93/13, niezależnie od jego charakteru (zob. w szczególności wyroki TSUE: z 6 października 2009 r., Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, pkt 37; z 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 68; z 17 maja 2022 r., Unicaja Banco SA, C-869/19, ECLI:EU:C:2022:397, pkt 33), z zastrzeżeniem jednak poszanowania zasad równoważności i skuteczności. W braku uregulowań w prawie Unii reguły proceduralne mające zapewnić ochronę praw przyznanych jednostkom przez prawo Unii należą do wewnętrznego porządku prawnego państw członkowskich na mocy zasady ich autonomii proceduralnej. Owe reguły nie mogą jednak być mniej korzystne niż w przypadku podobnych spraw o charakterze wewnętrznym (zasada równoważności) i nie mogą uniemożliwiać lub czynić nadmiernie utrudnionym wykonywanie praw przyznanych konsumentom

przez prawo Unii (zasada skuteczności) (np. wyroki TSUE: z 26 października 2006 r., *Mostaza Claro*, C-168/05, EU:C:2006:675, pkt 24; z 8 października 2008 r., *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, EU:C:2009:615, pkt 38; z 14 marca 2013 r., *Aziz*, EU:C:2013:164, pkt 50; z 30 kwietnia 2014 r., *Barclays Bank*, EU:C:2014:279, pkt 37; z 17 lipca 2014 r., *Sánchez Morcillo i Abril García*, C-169/14, EU:C:2014:2099, pkt 34, 35; z 18 lutego 2016 r., *Finanmadrid EFC*, C-49/14, EU:C:2016:98, pkt 40; z 26 czerwca 2019 r., *Addiko Bank*, C-407/18, EU:C:2019:537, pkt 46; z 17 maja 2022 r., *Unicaja Banco SA*, C-869/19, ECLI:EU:C:2022:397, pkt 22).

Obowiązek oceny abuzywności spoczywa zarówno na sądach powszechnych, jak i na Sądzie Najwyższym rozpoznającym nadzwyczajny środek zaskarżenia, jakim jest skarga kasacyjna. Sąd Najwyższy dokonując takiej oceny podobnie jak sądy *meriti* nie jest związany, z uwagi na konieczność uwzględnienia wykładni proeuropejskiej uwzględniającej wykładnię przyjmowaną w orzecznictwie TSUE, zakresem zaskarżenia ani nie znajduje tu zastosowania zasada statuująca zakaz *reformatio in peius* (art. 384 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.). Ograniczenie stosowania tych zasad wynika z konieczności stosowania przez sądy polskie wykładni zgodnej, która w takich sprawach jak niniejsza wymaga uwzględnienia celu ochronnego dyrektywy 93/13.

24. Po pierwsze, wynikający z art. 384 k.p.c. zakaz *reformatio in peius* nie ma charakteru bezwzględny. Przede wszystkim zakaz ten nie znajduje zastosowania w wypadku niepodzielności rozstrzygnięć zawartych w zaskarżonym orzeczeniu (zob. uchwałę SN z 11 marca 1977 r., III CZP 7/77, OSNC 1977, nr 11, poz. 205 i postanowienie SN z 17 września 1999 r., I CKN 379/98, OSNC 2000, nr 3, poz. 59). Po drugie, zakaz ten dotyczy niedopuszczalności zmiany na niekorzyść strony skarżącej orzeczenia co do istoty sprawy (merytorycznego), a więc gdy uchylenie lub zmiana wyroku prowadzą do wydania mniej korzystnego orzeczenia merytorycznego. Tymczasem w niniejszej sprawie nie można stwierdzić, że eliminacja ustalenia przez Sąd *a quo*, że świadczenie będące przedmiotem umowy o kredyt hipoteczny powinno być bezpośrednio określone w złotych polskich i oprocentowane według stawek LIBOR 3M, i w tym zakresie oddalenie powództwa drugiej strony stanowi rozstrzygnięcie na korzyść apelanta, a następnie skarżącego.

Niezależnie od powyższej argumentacji w niniejszej sprawie przede wszystkim Sąd Apelacyjny nie ustalił roszczeń stron jako istniejących względnie nieprzysługujących stronom, więc uchylenie orzeczenia jako takie nie prowadzi do niedopuszczalnego pogorszenia sytuacji strony pozwanej.

Ponadto nie tylko interesem powoda, lecz także strony pozwanej (skarżącej) jest ustalenie zakresu związania i treści umowy po eliminacji z jej treści klauzuli abuzywnej względnie tego, czy umowa w ogóle wiąże strony, a zatem określenie skutku uznania postanowienia umownego za niedozwolone w rozumieniu art. 385¹ i n. k.c. Dopiero ewentualne ustalenie określonej treści umowy względnie jej nieistnienia lub nieważność, które to ustalenie jest w ramach postępowania służącego eliminacji postanowień abuzywnych i jej skutkom obligatoryjne, może być dla jednej lub dla oby stron uznane za formalnie i subiektywnie krzywdzące, a w konsekwencji też może być oceniane z perspektywy istnienia interesu prawnego w zaskarżeniu takiego rozstrzygnięcia jako ustalającego określone ramy praw lub obowiązków danej strony stosunku obligacyjnego, względnie z tej perspektywy nieważność lub nieistnienie umowy, a zatem ustalenie braku praw podmiotowych, które miałyby z umowy dla strony wynikać.

25. Niezależnie od zaskarżenia przez bank obowiązany jest dokonać wykładni z uwzględnieniem stwierdzenia niedozwolonego charakteru postanowienia umownego oraz ustalenia jego skutków w odniesieniu do obowiązywania *inter partes* (związania) stosunkiem obligacyjnym ukształtowanym po eliminacji klauzul abuzywnych. Nie można oderwać stwierdzenia zawarcia w umowie postanowienia abuzywnego od ustalenia (rekonstrukcji) treści stosunku obligacyjnego. Orzekając o łączącej strony umowie o kredyt indeksowany lub denominowany Sąd *meriti* nie może poprzestać na ustaleniu tego, że określone postanowienie zawarte w tej umowie stanowi klauzulę niedozwoloną. Konieczne jest każdorazowo ustalenie rzeczywistej treści stosunku zobowiązaniowego po ustaleniu abuzywności przynajmniej jednego jej postanowienia, względnie ocena nieskuteczności umowy z uwagi na niemożność wykonywania wynikających z niej zobowiązań (deformacji natury stosunku zobowiązaniowego), nieważności umowy względnie niedościa jej do skutku (nieistnienia) z uwagi na brak jej istotnych przedmiotowo elementów. Oceny tej powinien dokonać Sąd z uwzględnieniem nakazu wykładni zgodnej,

a zatem z uwzględnieniem dorobku orzeczniczego Sądu Najwyższego oraz Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

26. W tym kontekście, zważywszy konieczność oceny przez sąd *ex officio* niedozwolonego postanowienia umownego w razie jego zawarcia w umowie (w zakresie wyznaczonym wykładnią dokonaną w wyroku TSUE z 11 marca 2020 r., Lintner, C-511/17, EU:C:2020:188, pkt 44), nie sposób nie zwrócić uwagi na okoliczność, iż abuzywność § 7 umowy przewidującego zobowiązanie powoda do spłaty „kwoty kredytu w CHF” ustalonej zgodnie z § 2 „w złotych polskich, z zastosowaniem kursu sprzedaży CHF obowiązującego w dniu płatności raty kredytu”, niezależnie od arbitralności jednostronnego ustalania kursu waluty obcej (na co w niniejszej sprawie zwrócił uwagę Sąd I instancji) wynika nie tylko z nieczytelności miernika i niejednokrotnie pozostawienia instytucji kredytowej możliwości ustalania tego kursu wraz z należną prowizją, lecz także, a zwykle wręcz przede wszystkim z tego, iż klauzule takie w sposób nierównorzędny różnicują i kształtują ryzyko ekonomiczne stron związane z ewentualną zmianą kursu waluty obcej. Ryzyko instytucji kredytowej (banku) jest bowiem bardzo ograniczone – to, że może on uzyskać mniejszy zysk niż ustalony według kursu obowiązującego w dniu zawarcia umowy względnie spełnienia świadczenia, jest w znacznej mierze przewidywalne i tylko istotnie nadzwyczajne sytuacje związane ze stanem gospodarki (kryzysy walutowe, krach giełdowy, wojna itp.) mogą doprowadzić do nadzwyczajnej zmiany na jego niekorzyść. Natomiast ryzyko konsumenta jest zasadniczo nieograniczone i niezależne wyłącznie od zdarzeń o charakterze nadzwyczajnym. Każdorazowo zależy od wahań kursów waluty indeksacji „w górę” w porównaniu z walutą świadczenia w istocie bez ograniczeń. W ten sposób dochodzi do nierównomierności ryzyka, które z uwagi na przewidziany mechanizm dla przedsiębiorcy jest istotnie ograniczone, zaś dla konsumenta nieograniczone. Innymi słowy, każdy kurs „w górę” według istniejącego w umowie mechanizmu, a zatem zmiana niekorzystna ekonomicznie dla słabszej strony umowy, jest dla konsumenta wiążący (*ad infinitum*) bez względu na jego wysokość czy okoliczności zmiany i to w nieograniczonym zakresie, na co konsument w żadnym razie nie ma wpływu. Natomiast analogicznego ryzyka *ad infinitum* druga strona na siebie nigdy wobec konsumenta nie przyjmuje. Taka sytuacja ma miejsce

w niniejszej sprawie i to właśnie przesądza o abuzywnym charakterze podlegającego ocenie postanowienia umownego.

27. Wbrew twierdzeniu skarżącej kredyt udzielony powodowi nie jest kredytem walutowym (jego szczególnym wariantem). Jest kredytem złotowym – kredyt nie był ani wypłacony, ani spłacany w walucie obcej, zaś wszelkie rozliczenia kredytowe stron następowały w złotych polskich po dokonaniu przeliczeń według kursów ustalanych jednostronnie przez bank. Posłużenie się w umowie walutą obcą służyło jedynie zastosowaniu innego niż pieniądź miernika wartości, a nie transferu waluty obcej do kredytobiorcy i spełnianiu świadczeń w tej walucie (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego: z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18; z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22; z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22; z 9 grudnia 2022 r., II CSKP 1262/22; z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 1200/22). Kredyty indeksowany i denominowany w walucie obcej różnią się sposobem wyrażenia owej waloryzacyjnej funkcji pełnionej przez walutę obcą. Nie są to jednak kredyty tożsame z walutowymi, nie tylko ze względu na brak roszczenia kredytobiorcy do kredytodawcy o wypłacenie mu środków w walucie obcej w kwocie oznaczonej w umowie, za czym nie idzie też obowiązek spłacana rat kredytowych w walucie obcej, lecz raczej ze względu na inną funkcję pełnioną przez tę walutę w stosunku umownym, z czym pozostają w związku przyczyny zawarcia umowy, na gruncie art. 69 pr. bank. rozumiane jako cel kredytowania (wyrok SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22).

28. W niniejszej sprawie Sąd I instancji doszedł do przekonania, że nie ma mowy o indywidualnych uzgodnieniach między stronami w tym zakresie, a powód nie miał żadnego wpływu na treść tych postanowień. Sam bowiem fakt podpisania umowy, według przygotowanego odgórnie wzorca nie stanowi o indywidualnych uzgodnieniach, a pozwany nie wykazał, by ta część umów była objęta negocjacjami między stronami. W sprawie zabrakło niewątpliwie precyzyjnego, jednoznacznego i zrozumiałego dla powoda określenia warunków ustalania kursu kupna i sprzedaży przez bank. Powód nie miał wpływu na treść powyższych zapisów, które wymuszały na nim zakup waluty po określonym według „Tabeli Kursów Walut Obcych” kursie, przy jednoczesnym braku określenia relacji tego kursu w stosunku do rynku walutowego. Zarzut dotyczący oceny

indywidualnego uzgodnienia nie podlega ocenie kasacyjnej, a to z uwagi na treść art. 398¹³ § 2 k.p.c., zgodnie z którym W postępowaniu kasacyjnym nie jest dopuszczalne powołanie nowych faktów i dowodów, a Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia.

29. Nie zasługuje również na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 4 w zw. z art. 1 ust. 1 lit. a) i lit. b) ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy — Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 165, poz. 984) w zw. z art. 316 § 1 k.p.c. i art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13. Nowelizacja ta nie zawiera przepisów o charakterze dyspozytywnym, które – w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej – mogą zastąpić nieuczciwe klauzule umowne zawarte w umowach o kredyt indeksowany lub denominowany do waluty obcej ani przepisów mogących stanowić podstawę przekształcenia istniejących stosunków prawnych. Nie stwarza również podstawy do formułowania przez kredytobiorców roszczeń przeciwko bankom o złożenie oświadczenia woli w zakresie zmiany postanowień umowy od chwili jej zawarcia pozwala jedynie na zmianę postanowień umowy co do sposobu waloryzacji niespłaconych rat na przyszłość (wyrok SN z 10 maja 2022 r., II CSKP 163/22). Ponadto możliwość spłaty kredytu we frankach szwajcarskich od pewnego momentu wykonywania umowy, w wyniku wejścia w życie tej ustawy, nie usuwa źródła abuzywności, jakim jest nierównomierne rozłożenie ryzyka kursowego. Skoro mechanizm indeksacji podlegał wyeliminowaniu z umowy ex lege, to dalsze ustalenia stron odnoszące się do tego mechanizmu nie mogły odnieść skutku prawnego (zob. wyrok z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22, OSNC- ZD, Nr 4, poz. 44).

30. W orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości brak możliwości stosowania art. 358 § 2 k.c. w związku ze stwierdzeniem niedozwolonego charakteru postanowienia umownego (zob. np. wyroki SN: z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 23 marca 2022 r., II CSKP 532/22; z 26 kwietnia 2022 r., II CSKP 550/22; z 28 kwietnia 2022 r., II CSKP 40/22). Modyfikacja umowy poprzez uzupełnienie jej luk byłaby sprzeczna z celem zapobiegania kolejnym naruszeniom, co jest istotą dyrektywy 93/13. Przyczyniłoby się bowiem do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez zwykły brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów, ponieważ nadal

byliby oni zachęcani do stosowania rzeczonych warunków, wiedząc, że nawet gdyby miały one być unieważnione, to jednak umowa mogłaby zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy, tak aby zagwarantować w ten sposób interes rzeczonych przedsiębiorców (zob. np. wyroki TSUE: z 14 czerwca 2012 r., C-618/10, Banco Español de Crédito, SA przeciwko Joaquínowi Calderónowi Caminie; z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, i z 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17; zob. np. wyrok SN z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22). Uzupełnienie luk po wyeliminowaniu niedozwolonego postanowienia umownego stanowiłoby zbyt daleko idącą modyfikację umowy w celu ratowania sytuacji prawnej przedsiębiorcy stosującego niedozwolone postanowienie umowne. Art. 358 § 2 k.c. jest przepisem o charakterze ogólnym, a nie dyspozytywnym, co na mocy wyroku TSUE z 3 października 2019 r. w sprawie C-260/18 wyklucza możliwość jego zastosowania. Przepis ten odnosi się do zobowiązań, których przedmiotem jest suma w walucie obcej, a nie do klauzul waloryzacyjnych (a zatem zobowiązań, dla których waluta obca pełni jedynie funkcję miernika świadczenia, które jest spełniane w walucie polskiej). W przypadku kredytów indeksowanych (a więc takich, z jakimi mamy do czynienia w niniejszym przypadku) kwota kredytu wyrażona jest w walucie polskiej, z kolei waluta obca stanowi jedynie wyżej wspomniany miernik świadczenia spełnianego w walucie polskiej.

31. Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., orzekł jak w sentencji.

Maciej Kowalski

Ewa Stefańska

Kamil Zaradkiewicz

M. O]

[ms]